

ИКОНОМИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ - ВАРНА

СЕРТИФИЦИРАНА СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА КАЧЕСТВОТО ISO 9001:2015

9002 Варна • бул. "Княз Борис I" 77 • Телефон 052 643 360 • Телефакс 052 643 365 • www.ue-varna.bg

До Научното жури

по процедура за защита на дисертационен труд за
придобиване на образователна и научна степен
„доктор“ по професионално направление 3.8. –
Икономика, докторска програма „Счетоводна
отчетност, контрол и анализ на стопанска
дейност“.

ИКОНОМИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ ВАРНА

Вх. № РД 20-1195/09.11.2020 г.

РЕЦЕНЗИЯ

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по професионално
направление 3.8. – Икономика, докторска програма „Счетоводна отчетност,
контрол и анализ на стопанска дейност“

От доц. д-р Надежда Иванова Попова-Йосифова, преподавател в
Икономически университет – Варна, Финансово-счетоводен факултет, катедра
„Счетоводна отчетност“

Относно: дисертационен труд за придобиване на образователна и научна
степен „доктор“ по професионално направление 3.8. – Икономика

Тема на дисертационния труд: „Проблеми на управленското и финансовото
счетоводство при приложението на ERP системи“

Автор на дисертационния труд: Илиян Димитров Димитров

Основание за представяне на рецензията: участие в състав на Научно жури,
определено със заповед на Ректора на Икономически университет – Варна № РД
06-2776/15.10.2020 г., по откритата процедура за защита на дисертационен труд и
решения от първото заседание на Научното жури от 16.10.2020 г.

I. Биографични данни за дисертанта

Дисертантът Илиян Димитров Димитров е роден на 21 март 1990 г. в град Варна, завърши средното си образование в ПГИ „Д-Р ИВАН БОГОРОВ“- гр. Варна през 2009 г., обучава се и се дипломира в Икономически университет – Варна в ОКС „Бакалавър“ с квалификация „икономист“ през 2013 г. и ОКС „Магистър“ през 2014 г. с квалификация „магистър по икономика“ по специалност „Счетоводство и контрол“.

През периода 2012 г. – 2014 г. дисертантът работи като бизнес консултант на програмните продукти Ажур ERP и Омекс 2000 в „Бонев Софт Одитинг“ ООД, гр. София и „Рамира“ ЕООД, гр. Варна. Илиян Димитров Димитров извършва счетоводни и одиторски дейности в качеството си на помощник-одитор във „Финанс одит консулт 2002“ ООД, гр. Варна от 2014 г. до 2019 г. По настоящем упражнява дейност като бизнес консултант към „Интелиджънт Системс България“ ЕООД, гр. София.

През периода 2016 г. – 2019 г. дисертантът се е обучавал в редовна докторантура, държавна поръчка в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, докторска програма „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“ към катедра „Счетоводна отчетност“ при Икономически университет – Варна. Определеният научен ръководител на дисертанта е доц. д-р Анита Атанасова.

Илиян Димитров Димитров успешно е положил изпитите, предвидени в индивидуалния докторантски план, изпълнил е и останалите задачи по плана си и е отчислен от докторантура с право на защита. Дисертационният труд е обсъден на заседание на катедра „Счетоводна отчетност“ и е взето решение за откриване на процедура по неговата защита.

II. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд на тема „Проблеми на управленското и финансовото счетоводство при приложението на ERP системи“ е посветен на актуална,

интересна и значима проблематика. Съществува необходимост, както от теоретични разработки, така и от емпирични проучвания в България, в сферата на прилагането на ERP системи и тяхното взаимодействие със счетоводния процес в предприятията. Затова считам, че представените в труда авторови виждания, обобщения и изводи, допринасят за развитието на счетоводството като наука и практика.

Дисертационният труд се състои от благодарности, введение, три глави, заключение, списък на използваната литература и приложения. В изложението са представени 8 таблици и 38 фигури, както и 11 приложения. Обемът на дисертационния труд е 275 страници. Използвани са 317 на брой литературни източници на български и чужд език.

III. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Дисертантът коректно е посочил във *въведението* предмет, обект, цел, задачи, методика и ограничения на разработката. Дефинирани са също така, изследователска теза и три хипотези, които подлежат на доказване в хода на емпиричното проучване.

Обект на изследване в дисертационния труд са интегрираните системи за управление на ресурсите в предприятията – ERP системите. *Предмет на разработката* е приложението на ERP системите в българските предприятия от нефинансовия сектор и произтичащите трудности в контекста на управленското и финансовото счетоводство. *Целта* се свежда до изследване на проблемите, пред които са изправени управленското и финансовото счетоводство при приложението на ERP системи и очертаване на насоки за преодоляване на идентифицираните проблеми.

Основната авторова *теза* е, че приложението на ERP системите има потенциала да разреши множество проблеми при практическото прилагане на управленското и финансово счетоводство от методическо, организационно и техническо естество. Дисертантът счита, че са необходими обединени

интелектуални и организационни усилия на всички нива на управление и различни специалисти, а не само счетоводни и информационни експерти.

В първа глава на труда се разглеждат теоретичните основи на ERP- системите. На базата на обстоен литературен обзор са представени различни концепции на български и чуждестранни автори за същността и предназначението на ERP системите. Извежда се авторова дефиниция за ERP система. Анализирани са статистически данни на НСИ и Евростат относно приложението в България и някои европейски страни на ERP- системите. Систематизира се периодизация в развитието на тези системи и се представят авторовите очаквания за следващите няколко години, като акцент се поставя върху актуализиране на инструментите за кибер сигурност. Представени са актуалните световни и български практики в университетите по отношение на преподаването на ERP системи. Аргументира се необходимостта от актуализация на обучението относно ERP системите във висшите училища. Авторът поставя акцент върху необходимостта от знания за тези системи сред студентите, обучаващи се в специалности по счетоводство.

Във втора глава на труда се разглеждат особеностите при приложението на ERP системи във финансовото и управленското счетоводство. Интерес представлява извършената от автора аналогия между периодизацията в развитието на ERP системите според Gartner и периодизацията в развитието на финансовото счетоводство. Установява се взаимодействие и между еволюцията на ERP системите и развитието на управленското счетоводство. Дисертантът представя ERP системите като единна среда за интензивно взаимодействие между финансовото и управленското счетоводство. Формулират се проблеми при приложението на ERP системи, като по-съществените са: несъответствия между възприетата счетоводна методология преди въвеждането в употреба на ERP система и заложената методология за работа в ERP системата; несъответствия между възприетите практики в рамките на организацията и бизнес процесите със заложената техниката на работа в ERP системата; липса на интеграция на широк набор от функции и техники на управленското счетоводство в рамките на ERP

системите; липса на достатъчно счетоводни знания в управленския персонал; предизвикателства при съхранение на данни в „облака“ и др. Представят се и възможности за измерване на ефектите от приложение на ERP системите, като основно се разглежда проблема как да се проследи постигането на предварително заложените цели.

В *трета глава* на разработката е извършено емпирично проучване относно функционирането на финансовото и управленското счетоводство в средата на ERP системи. Изследването е организирано в две направления. Първото направление засяга състоянието на ERP обучението в специалностите по счетоводство в българските университети, а второто направление се отнася до идентифициране на проблемните области на ERP системите в качеството им на управленски инструмент. Констатира се, че в учебните планове на счетоводните специалности в триадесет университети са включени двадесет и три самостоятелно обособени дисциплини, в които се преподава ERP система, финансов модул на ERP система, счетоводен софтуер или бизнес информационна система. Установяват се два основни проблема: отсъствието на възможност за провеждане на повече практически упражнения и осигуряването на актуална версия на изучаваните ERP системи. Извършено е анкетно проучване на мненията на ERP-доставчици и ERP-потребители по ключови въпроси от финансово-счетоводна и управленска гледна точка. Използвана е статистическа методика за обработка на резултатите от проучването. Формулирани са изводи и предложения.

В *заключението* са изведени обобщения, изводи и препоръки на базата на разгледаните теоретични постановки и извършеното емпирично изследване в двете му направления. Потвърждават се поставените от автора в началото на труда три хипотези и изследователската теза.

Дисертационният труд на Илиян Димитров Димитров се характеризира с балансирана структура и синхрон между представените теоретични концепции и методиката на емпиричното изследване. *Авторефератът* отговаря коректно на съдържанието на научната разработка.

IV. Идентифициране и оценяване на научните и научно – приложните приноси в дисертационния труд

Дисертационният труд на Илиян Димитров Димитров се отличава с редица приносни моменти за счетоводната теория и практика, по-съществените от които могат да бъдат систематизирани както следва:

1. На базата на литературен обзор и анализ на проучената информация се извежда авторова дефиниция за ERP система;
2. Въз основа на исторически преглед на еволюционното развитие на ERP системите се представят авторови прогнози за тяхното развитие в следващите няколко години;
3. Формулирани са предложения за развитие и усъвършенстване на подхода при преподаването на знания в университетските дисциплини, в които се изучават ERP системи;
4. Изведени са насоки във връзка с измерването и оценката на ефектите от приложение на ERP системите при финансовото и управленското счетоводство;
5. Извършена е съпоставка и се откриват линии на взаимодействие между периодизацията в развитието на ERP системите и периодизацията в развитието на финансовото и управленското счетоводство;
6. Проведеното анкетно проучване сред ERP доставчици и ERP потребители води до редица констатации и предложения с практико-приложен характер.

V. Публикации и участие в научни форуми

Дисертантът е публикувал по темата на дисертацията една студия, две статии и един доклад. Студията и статиите са публикувани в индексирани издания, като едната статия е на английски език. Публикациите съдържат основни моменти от дисертационния труд и достойно представлят своя автор в научните среди.

VI. Критични бележки и препоръки

Въпреки безспорните качества на труда, на места в изложението се забелязват някои слабости, например:

- при прегледа на съществуващата литература твърде описателно се представят някои публикации;
- някои изводи и обобщения смислово се припокриват.

Мога да препоръчам на автора на дисертационния труд да го публикува като монографично изследване и да стане достояние до по-широк кръг заинтересовани лица от приложението на ERP системите.

VII. Въпроси към дисертанта

1. Как може да бъде оценена ефективността и ефикасността от приложението на дадена ERP система в конкретно предприятие?
2. Кои са причините за по-слабото приложение на ERP системите в някои области като образование, здравеопазване и други?

VIII. Заключение

В качеството си на рецензент оценявам представения дисертационен труд положително и с пълна убеденост предлагам на членовете на научното жури да гласуват за присъждане на Илиян Димитров Димитров образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8. – Икономика, докторска програма „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“.

09.11.2020 г.

Гр. Варна

Рецензент:

/доц. д-р Надежда Попова-Йосифова/

РЕЦЕНЗИЯ

Вх. № РД20-1184/05.11.2020г.

за придобиване на образователна и научна степен “доктор”
 по професионално направление 3.8. Икономика,
 докторска програма „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на
 стопанска дейност“
 по обявена процедура от ИУ - Варна

Настоящата рецензия е изготвена съгласно примерната структура за формата и съдържанието на рецензия, написана от член на научно жури, за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по обявена процедура от ИУ – Варна.

1. Обща информация

Изготвил рецензијата: проф. д-р Атанас Блажев Атанасов с научна специалност “Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанска дейност”, член на катедра “Счетоводна отчетност” в СА “Д. А. Ценов” – Свищов и член на научно жури, съгласно Заповед № РД-06-2776/15.10.2020 г. на Ректора на ИУ – Варна, в съответствие с разпоредбите на чл. 9 от ЗРАСРБ, чл. 30, ал. 3 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, чл. 36, ал. 3 от Правила за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ИУ – Варна, решение на Факултетния съвет на Финансово-счетоводен факултет (Протокол № 7/08.10.2020 г.) и решение от заседание на Научното жури от 16.10.2020 г. в съответствие с изискванията на чл. 2, ал. 8 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и чл. 37, ал. 3 от Правилата за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ИУ – Варна.

Автор на дисертационния труд: Илиян Димитров Димитров

Тема на дисертационния труд: „Проблеми на управленското и финансовото счетоводство при приложението на ERP системи“

Научен ръководител: доц. д-р Анита Атанасова Йотова

2. Данни за дисертанта

Илиян Димитров Димитров е роден през 1990 г. Средно образование придобива през 2009 г. в ПГИ „Д-р Иван Богоров“ – гр. Варна. Последователно през 2013 г. и 2014 г. придобива ОКС „бакалавър“ и ОКС „магистър“ в ИУ – Варна. В периода 2016-2019 г. е редовен докторант в докторска програма „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанска дейност“ към катедра „Счетоводна отчетност“ при ИУ – Варна (Заповед № РД-17-515/18.02.2016 г. на Ректора на ИУ – Варна). Със Заповед № РД-17-454/14.02.2019 г. на Ректора на ИУ – Варна е отчислен с право на защита в срок от пет години, считано от 02.02.2019 г.

От 2012 г. до 2014 г. Илиян Димитров Димитров е работил в „Бонев Софт Одитинг“ ООД, гр. София, „Рамира“ ЕООД, гр. Варна като бизнес консултант на програмните продукти „Ажур ERP“ и „Омекс 2000“.

От 2014 г. до 2019 г. е работил във „Финанс одит консулт 2002“ ООД, гр. Варна като помощник-одитор, а от 2019 г. до настоящия момент работи в „Интелиджънт Системс България“ ЕООД, гр. София, офис Варна като бизнес консултант на програмния продукт „Microsoft Dynamics Business Central (Microsoft Dynamics Navision)“.

3. Общо представяне на дисертационния труд

Целта на дисертационния труд е да се изследват проблемите, пред които са поставени управленското и финансовото счетоводство при приложението на ERP системи, и да се очертаят насоки за преодоляване на идентифицираните проблеми.

Обект на изследване в дисертационния труд са интегрираните системи за управление на ресурсите в предприятията - ERP системите.

Предмет на научното изследване е приложението на ERP системи в българските предприятия от нефинансовия сектор и произтичащите трудности в контекста на управленското и финансовото счетоводство.

Основната теза на изследването е, че приложението на ERP системите има потенциала да разреши множество проблеми при практическото прилагане на управленското и финансовото счетоводство от методическо, организационно и техническо естество. Този потенциал понастоящем не е напълно използван. Затова по-пълноценната и ефективна

употреба на ERP системите, вкл. при управленското и финансовото счетоводство, може да е факт само с обединените интелектуални и организационни усилия на всички нива на управление и на различни специалисти, а не само като резултат от усилията на счетоводните и информационни експерти.

Обемът на разработката е 275 страници и се състои от: заглавна страница; благодарности (2 стр.); съдържание (1 стр.); въведение (5 стр.); изложение (три глави), (207 стр.); заключение (9 стр.) и списък с използваната литература (библиографска справка) (вкл. 317 бр. литературни източници на български и чужд език, нормативни актове и електронни източници), (19 стр.). Към дисертационния труд са включени 11 бр. приложения (31 стр.)

В увода са откроени актуалността, целта, задачите, обекта и предмета на изследването. Формулирани са изследователската теза и работните хипотези. Посочени са методологията на изследването и съществуващите ограничения в хода на дейността.

В първа глава се характеризират теоретичните основи на ERP системите. В тази връзка се изследват съвременните концепции за тях и приложението на тези системи в България. Проучват се еволюцията на ERP системите и перспективите за тяхното развитие. Разкриват се възможностите им като съществен елемент от обучението във висшето образование.

Във втора глава се очертават особености при приложението на ERP системи във финансовото и управленското счетоводство. Акцентира се върху състоянието и проблемите на финансовото и управленското счетоводство в средата и при употребата на ERP системи. Извеждат се възможности за измерване на ефектите от приложение на ERP системите.

В трета глава се представя функционирането на финансовото и управленското счетоводство в средата на ERP системи. Формулирана е методика на емпиричното проучване. Анализира се състоянието на ERP обучението в счетоводното образование в българските висши училища. Реализира се анкетно проучване на българския ERP пазар от гледна точка на ERP доставчиците и ERP потребителите.

В заключението се обобщават постигнатите резултати от изследователската работа и се очертават насоки за бъдещи изследвания.

В изложението са оформени 8 бр. таблици и 38 бр. фигури.

4. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Предложеният дисертационен труд се характеризира с ясно очертани обект, предмет, цел, задачи и със сполучливо формулирана, и аргументирано защитена изследователска теза. Това дава основание той да се определи не само като едно завършено актуално изследване, но и като своевременен и необходим опит да се отговори адекватно на настоящите теоретико-приложни потребности по отношение проблемите на управленското и финансовото счетоводство при приложението на ERP системи.

Методологията на изследването е коректно приложена, като се открояват проблеми и се предлагат начини за тяхното решаване, правят се съответни анализи, обобщения, изводи и препоръки. В изложението недвусмислено са очертани авторовите идеи и становища.

При реализиране на изследването обосновано се ползва адекватен научен инструментариум, както и сполучливо оформлен илюстративен материал (таблици и фигури).

В структурно, техническо и стилово отношение работата е на много добро ниво. Отделните части на дисертационния труд са логически обвързани и като цяло обемът му е оптимален. Това дава възможност да се обоснове (аргументира) и защити изследователската теза в теоретичен и практико-приложен аспект.

Литературните източници и действащите нормативни документи в хода на изследването са използвани добросъвестно. Този факт се потвърждава и от приложената към автореферата декларация на автора за оригиналност на дисертационния труд.

Авторефератът отразява обективно, ясно, точно и пълно съдържанието на дисертационния труд и представя вярно неговите

положителни качества. Конфигурацията на изложението му съответства на логическата ос на изследването.

5. Идентифициране и оценяване на научните и научно – приложните приноси в дисертационния труд

В дисертационния труд се открояват следните **научни и научно-приложни приноси**:

- Въз основа на задълбочен анализ на изследвания в българската и чуждестранната специализирана литература са откроени сходствата в различните теоретико-приложни мнения и е изведено авторово определение за ERP системите с цел обхващане на специфичните им характеристики.
- Очертани са в исторически план особеностите и развитието на ERP системите. Следствие на това е аргументирано и формулирано авторово становище за тяхното състояние и значение в перспектива.
- В контекста на безспорно важното значение на човешкия фактор е анализирана българската и световната практика при обучение в областта на ERP системите във висшето образование. Проучени са учебните планове на счетоводните специалности на всички български университети, които предлагат бакалавърски и магистърски програми по счетоводство и са формулирани предложения за развитие и усъвършенстване на подхода при преподаването по учебните дисциплини, в които се изучават ERP системи. Въз основа на приложим петстепенен модел на зрялост на ERP образоването са позиционирани конкретните учебни програми на счетоводните специалности в българските висши училища.
- Обосновани са и са изведени насоки за измерването и оценката на ефектите от приложение на ERP системите при финансовото и управленското счетоводство.
- Съпоставено е еволюционното развитие на ERP системите с изменението във фокуса на управленското счетоводство през последните години и исторически формиралите се три подхода при определяне на целите на финансовите отчети и финансовото счетоводство. Установени са редица сходства между ERP системите, финансовото и управленското

счетоводство и е изразено мнение, че ERP системите могат да способстват както за минимизиране на ефекта от различията в счетоводствата, така и за съчетаване на специфичните им предимства.

● Проведено е иновативно емпирично проучване сред български предприятия от нефинансовия сектор с разнородни бизнес дейности, потребители и доставчици на ERP системи по отношение на проблемите при приложението на ERP системи в контекста на финансовото и управленското счетоводство. Резултатите от проучването са обобщени и анализирани.

6. Публикации и участие в научни форуми

Във включената към документацията по процедурата собственоръчно подписана от докторанта справка-декларация за изпълнение на минималните национални изисквания за присъждане на ОНС „доктор“ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, съгласно чл. 2б от ЗРАСРБ и справката от „Регистър Публикации Академичен Състав“ на ИУ – Варна са представени 4 бр. публикации по темата на дисертационния труд (вкл. 1 бр. студия в индексирано издания, 2 бр. статии в индексирани издания, 1 бр. доклад). Докторантът е взел участие в един научен форум.

От посоченото става ясно, че основните аспекти от съдържанието на изследваната проблематика са направени достояние на специализираната аудитория.

7. Критични бележки и препоръки

По отношение на разработката могат да се посочат следните *бележки и препоръки*, които не омаловажават безспорно положителните й качества:

- Независимо от изразения стремеж за аргументирано извеждане на авторовите становища, при някои от тях все още преобладава декларативния характер;
- На отделни места в изложението се допуска превес на описателния над изследователския характер.

Позволявам си добронамерено да препоръчам на докторанта да продължи и да разшири своите изследвания по тази интересна и дискусационна материя.

8. Въпроси към дисертанта

По дисертационния труд бих отправил следния *въпрос*:

- Какво е мнението на докторанта по отношение практическата реализация на възможностите за разкриване потенциала на ERP системите, вкл. при управленското и финансовото счетоводство?

9. Заключение

В заключение може да се обобщи, че дисертационният труд „*Проблеми на управленското и финансовото счетоводство при приложението на ERP системи*“ съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилата за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ИУ – Варна.

Дисертационният труд показва, че докторант *Илиян Димитров Димитров* притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по докторска програма „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанска дейност“, като демонстрира способности и възможности за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Всичко това ми дава основание да изразя *положителното си становище* и да препоръчам на уважаемото научно жури да гласува за придобиване на образователната и научна степен “доктор” в професионално направление 3.8. „Икономика“, докторска програма „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанска дейност“ от *Илиян Димитров Димитров*.

гр. Свищов,
04.11.2020 г.

Рецензент:.....
(*М.*)
(проф. д-р Ат. Атанасов)